

CRONICA NEGRA: MORTS VIOLENTES I EPIDÈMIES A VERGES (1580-1620)

Tot sovint, davant l'impacte d'algun fet luctuós o particularment morbós, sentim algú que, horroritzat, exclama: «Aquestes coses abans no passaven! No sé pas on anirem a parar!» Aquest «abans», acrític, ahistòric, idealitzat i beatífic, en realitat no ha existit mai (com tampoc no existirà mai aquest futur apocalíptic i inhumà on es pretén que «anirem a parar»). Mal que ens pesi, d'assassinats, violacions, execucions i garrotades n'hi ha hagut sempre i –lamento profundament no equivocar-me en això–, el més probable és que continuarà havent-n'hi. No pretenc ara fer un judici moral de la naturalesa humana ni res semblant. Tampoc no voldria fer un recull de «carnassa» a l'estil de certs programes televisius; pretenc simplement presentar algunes dades sobre com i de què morien, ara farà uns quatre-cents anys, els vergelitans. Raons de temps i d'espai m'obliguen a triar un període concret (1580-1620) i a centrar-me exclusivament en allò que els demògrafs anomenen «mortalitat extraordinària».

Durant el període analitzat detectem una important presència de les morts per assassinat. En la majoria dels casos no tenim suficients elements per a determinar les raons del crim. Són casos com aquest: *A VII de janer 1584, vespre de Sant Julià, entre cet y vuyt hores de nit, tiraren a Pere Garbí ab pedrinyal, prop del portal de la plassa, y morí circa les deu...* Tant sols van ser a temps d'extremunciar-lo. Enigmàtic és també el cas de Montserrat Cervià, àlies «Silvestre», a qui el maig de 1584 *tiraren ab pedrinyall circa del cantó de la plassa cuberta, en lo carrer [...] ferit, morí aquí mateix*. En aquest punt recordem que, a diferència d'avui, en aquella època Montserrat era un nom propi masculí, al qual corresponia la for-

ma femenina Montserrat. També voldríem cridar l'atenció sobre aquesta «plaça coberta» que s'esmenta, un element urbanístic la ubicació concreta del qual, a hores d'ara, desconeixem (sabem que existia encara al poble en el s. XVIII) i que ens fa pensar en altres places cobertes típiques de l'època moderna, com la que Jordi Frigola ha documentat a la Bisbal o la que encara avui existeix a Ullastret.

Apunyalament en ple carrer

Poc després del darrer cas que hem esmentat, l'agost de 1584, *morí a Verges un home mataren alt al cap de les Motes sobre lo camp de Antoni Mir*. Però aquesta vegada el crim no quedaria impune... *y prengueren lo qui'l matà y al cap de alguns dies fonch escortarat a la plassa de Verges*. Els mètodes de la justícia de l'època, ja ho veieu, eren expeditius en grau superlatiu. És clar que els agents de

bicicletes
DAVID
David Payet

Passeig de Catalunya, 100 - Tel./Fax 972 75 95 25
TORROELLA DE MONTGRÍ

Construccions i Restauracions
JOSEP RUART, S.L.

Mas Rodon - Tel. 972 78 02 61
17142 VERGES (Girona)

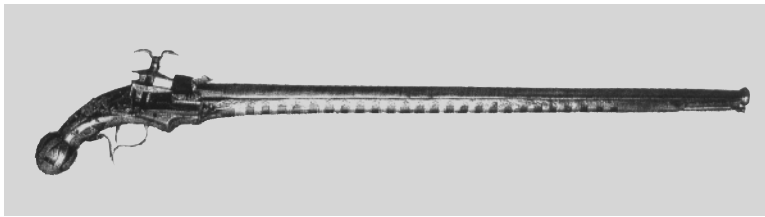
l'autoritat també estaven exposats a les accions violentes, com aquell Miquel Batlle, de Llampaias, comissari del rey, a qui el *XVIII de juliol 1586, una hora abans del sol post, mataren prop del pont del mas Vinyes*. Desconeixem les raons d'aquest crim, però podem intuir –per la data en què es va produir i pel càrrec que ostenta la víctima– que podia estar relacionat amb tensions relacionades amb el canvi de jurisdicció que es produïa en aquells moments a Verges. Recordem que, en virtut d'un privilegi atorgat per Felip II, el setembre de 1587 Verges va deixar de ser una baronia adscrita al comtat d'Empúries per a convertir-se en batllia reial, sota el domini de la Corona.

Els membres de l'Església tampoc no estaven exempts dels estralls de la violència: *A II de juny 1585 morí a la Vall mossèn Miquel Portes y segons se creu lo degollaren lo vespre de la Assensió y stigué mort fins lo dissapte circa les nou horas de matí, abans se sabés, y lo dit diumenge següent fonch soterrat en lo cementiri de la Vall*. Pocs comentaris podem fer sobre aquest cas. Gairebé trenta anys després trobem un altre membre de l'estament eclesiàstic víctima d'assassinat:

Als onze de febrer 1614, vespre de Carnestoltes, mataren ab un tir de pedrenyal a mossèn Rafel Puig-rubí, organista. Novament desconeixem les causes del crim, però ens crida l'atenció que els fets es produïssin en una data festiva assenyalada per la disbauxa i la relaxació de costums. Curiosament, recordem-ho, el càrrec d'organista de l'església parroquial de Verges era associat a l'obtenció del benefici eclesiàstic de Sant Pere de la Vall.

De totes les violències que trobem en els documents, potser la que ens resulta més «familiar» és la que avui dia anomenem «violència de gènere» o «violència masculista», una abjecta lacra que ve de lluny i que la nostra

societat «del benestar» no ha estat capaç d'eradicar, cosa que per ella mateixa és molt eloqüent, quasi tant com les paraules que en registren les conseqüències: *Als 31 de janer 1612 morí en Verges, per quant la escanyaren ab una corda, Elisabet Casanoves*. Segurament fou també un assassinat «de gènere» el cas següent: *Als sis de desembre mil sis cents y desaset morí violentment Paula Mir y Perpinyana, no rebé ningun segrament, que la trobaren morta*. Com avui, no sempre la víctima moria a l'acte, però podia sortir greument ferida de l'atac, com en el cas que a continuació exposem, que, de fet, correspon a cent anys més tard de l'època que estem examinant, però creiem que, per la seva crua eloqüència, val la pena d'esmentar. El cirurgià vergelità Josep Deosseta i altres dues persones declaren davant notari: [...]

Diumenge proppassat, que comptàvem als vint y set de agost [1702] trobant-nos nosaltres atestants en la casa que jo dit Joseph Deosseta habito, situada en la present vila [de Verges], que devien ser quatre horas de la tarda poch més o menos, vingué Madalena

Tarrés Galia y Ferrer, muller de Josep Tarrés, treballador habitant en la present vila, la qual verem nosaltres atestants que tenia una llaga al cap, sobre la testa, i jo dit Joseph Deosseta mirí y reconeguí aquella, la qual és llarga afrectura, sent axí té trencat lo cràneo, pericràneo y lo coronal, la qual si li hagués donada febra seria molt contingent de la vida, i judico haver-li feta aquella ab instrument contundent. Y al costat esquerra trobí tenia enfonsadas dos costellas, lo que dich i afirmo segons perícia i art me ensenya... (AHG, notarial, Verges, 81).

En aquest recull de calamitats també hi ha lloc per als accidents infantils: *A 25 del mes de agost del any 1589 morí en Verges una minyona del carnicer anomenat Frances Cenat, la qual fonc negada en lo rec del Molí, havia nom Alienor*. Val a dir que en aquesta època i en aquest context, *minyona*

ASSESSORIA FELIP S.L.

CORREDORIA D'ASSEGURANCES

Plaça Major, 7
Tel./Fax 972 78 00 06 - Tel. 972 78 03 35
e-mail: felip@infopunt.com
17142 VERGES (Girona)

TALLER MECÀNIC

Àngel Julià

Baix Empordà, 13 - Tel. 972 78 00 21
17142 VERGES (Girona)

na és sinònim de *filla* i no de *serventa*; per això volem pensar que en aquest cas ens trobem davant una mort accidental i no d'un crim.

Extremadament esgarrifosa degué ser també la mort, probablement per l'acció combinada del fred, la malaltia i la inanició, d'aquell pobre de solemnitat que va morir prop de la creu de terme del Pedró: *A 8 del mes de decembra [1589] morí en Verges un pobra, lo qual trobaren casi mort a la creu d'en Bordila*. Ni els gossos no devien tenir una fi tan cruel en aquella època!

Les epidèmies, sobretot de malària i de pesta bubònica, van ser durant els segles moderns un veritable flagell per als nostres avantpassats. Dels efectes de la malària a causa del conreu de l'arròs n'hem parlat ja en una altra ocasió (us remetem a País Petit núm. 3, desembre 2004); per aquesta raó voldríem insistir ara en els efectes de la pesta.

A finals de 1591 aparegué la pesta a Verges. Tot sembla indicar que el brot s'estengué a partir de l'hostal: *A 4 de dit mes y any [desembre 1591], morí madó Palau, hostalera, molt sobtat, era partera*. Per les característiques de la malaltia, deduïren que era contagiosa: *collegirem que era mal contagiós. Era lo dia de Santa Bàrbara...* Van enterrar la dona sense cerimònies i a hores intempestives per tal d'evitar el contagi de la població, però la mesura no va tenir efecte, perquè dos dies després, el 6 de desembre, moria Esteve, fill de l'hostaler, també molt sobtadament i –heus ací la prova indiscutible de la pesta bubònica– ple de bonys. Aquest mateix dia els capellans de Verges són a la Tallada: [...] *trobant-se alí los capellans de Verges no-y pogueren vanir per quant se guardaven de pesta perquè deian ne havia en Verges*. L'alarma ja s'ha donat i l'epidèmia s'estén ràpidament: *A 7 de dit mes y any morí en Verges, en cassa de Hipòlit Palau, hostaler, haont comensà lo mal contagiós, Joan Oliva, molt sobtat. Soterraren-lo en la cassa per quant no-l volgeren ni gosaren pendre-l ni tocar per paor del mal*, encara més, l'endemà *A 8 de dit mes morí senyer en Barrera, sabater, també parilosament, tania bonys*. Segurament es van produir diverses onades d'infecció i encara a l'estiu d'aquell any hi hagué nombroses morts per pesta: *Als 25 [juny 1592] morí senyer en Pera Puig, pagès de Verges, a unes barraches havian fetes a las motes de Munt per quant eran encontrats y allí en lo lloc matex fonch*

enterrat. L'endemà enterren al mateix lloc Àngela, la muller d'en Puig. La documentació deixa clar que, com a mesura contra l'epidèmia, s'havien construït unes barraques fora de la vila, a les «motes de Munt» (tocant al Plademunt), per tal de separar els contagiats de la resta de la població. Devia ser una situació infernal. Tot aquell estiu apareixen referències a alguna o altra persona de la qual s'indica que *morí de pesta a las barrachas a las motes o que morí en las barrachas de mal contagiós*. Aquests «abarracats» probablement vivien abandonats a la seva sort i, pel que sembla, eren enterrats in situ, com ho fa pensar una anotació que diu: *A 20 de juliol morí en Verges una filla de Joan Ral, stranger, foch soterrada*

a un camp d'en Sclanyà, a prop lo rec del Stany, per quant morí en las barrachas del mal contagiós. En realitat, ens trobem davant l'acció combinada de dues epidèmies diferents, la pesta i la malària, com queda clar en aquesta anotació que es troba en el registre de defuncions: *1592, juny havia en las Arrabassades arròs y en aquest temps havia en Verges pesta*. Que el 1592 va ser un any particularment traumàtic per al poble de Verges ho demostra també la inscripció que durant molt de temps es pogué llegir en una finestra de la notaria: *Any mil sinch cens noranta dos se feu arròs a les Sauledas, moriren-s-i cent persones*. Davant un panorama tan dur i extremadament dantesc, que perduraria –amb intermi-

Sant Roc era invocat contra la pesta

tències, és clar– encara més d'un segle –estem parlant d'epidèmies recurrents–, és fàcil de comprendre que el fet de la mort, quotidianament omnipresent amb tota la seva cruesa, produís un fort impacte en les ments i els cors dels nostres avantpassats. De la sublimació de tant de patiment, por i angoixa passats pel gresol de la mentalitat barroca, els vergelitans n'hem heretat una meravella incontestable. D'una cosa podem estar segurs: no és per atzar que a Verges pervisqui la Dansa de la Mort.

SALVADOR VEGA I FERRER

NOTA: Totes les citacions documentals provenen de l'Arxiu Diocesà de Girona, fons parroquial de Verges, excepte la que apareix oportunament designada com a procedent de l'Arxiu Històric de Girona, fons notarial, Verges, núm. 81, i la que fa referència a la inscripció de la finestra de la notaria, que es trobarà a l'Arxiu Històric de Girona, notarial, Verges, núm. 68.

ALBERANA
RESTAURANT

Ctra. de Girona, 20
Tel. 972 78 01 36
17142 VERGES (Girona)

Granja Mas Pi *Ous de l'Empordà*

Granja Mas Pi C/ Baix Empordà, Verges. 17142, Girona
Tel.: 972 78 02 50 Fax: 972 78 05 71 Mail: granjamaspi@catalunyamail.com

carolà
mobles

— C/ Baix Empordà, 30 - Tel. 972 78 04 78 —
17142 VERGES (Girona)

Fusteria
CAROLÀ S.L.

Tels. 972 78 01 57 - 972 78 05 72
C/ De la Font 1
17142 VERGES (Girona)

REGS MOLI

TOT EN REG
I PER A L'AIGUA

SISTEMES DE REGS
Riegos - Arrossage - Irrigation

C/ Girona, 9
17142 VERGES (Girona)
Tel. 972 780 063
Mòbil: 615 583 443
Enric Falgueras Calvet
falgueras.e@telefonica.net

Alabau
GRUP 2000 CONSULTING, S.L.

GESTORS IMMOBILIARIS
PROMOCIONS LLOGUERS VENTA

C/ Padró, 6 - 17142 VERGES
Tel. 972 78 01 20
Fax 972 78 01 82
Mòbil 654 58 17 23

BAR CENTRE

Local Climatitzat

C/ Girona, 11 • Tel. 972 78 00 12
17142 VERGES

PERRUQUER
PELUQUERO
COIFFEUR
HAIRDRESSER
FRISEUR

ferrer PERE RANDA

AVINGUDA JOSEP PLA, 42
TEL 972 30 27 19
PALAFRUGELL